

Datum
2025-04-22

Diarienummer
KS-00176-2025

Till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Yttrande - Remiss - Ökat regionalt inflytande avseende flyglinjer med allmän trafikplikt

Remissinstansen diarienummer: LI2025/00230

Övergripande kommentarer

Östersunds kommun motsätter sig förslagen till möjligheter för kommuner och regioner att finansiera och upphandla flygtrafik gällande flyglinjer med allmän trafikplikt. Orsaken är i korthet att kommunen ser en risk för att kostnadsansvaret för denna typ av trafik kommer att förskjutas från staten till kommuner och regioner. Det finns också, menar kommunen, en risk för att ansvaret för att möjliggöra en rimlig tillgänglighet i alla delar av landet bli otydligt. En sådan otydlighet gynnar inte de demokratiska processerna. Därutöver ser kommunen en risk för att skillnaderna i tillgänglighet i olika delar av landet kommer att öka om förslaget skulle förverkligas. Mycket talar nämligen för att det är i de delar av landet där behoven av upphandlad flygtrafik är som störst som de ekonomiska förutsättningarna för regional och/eller kommunal finansiering är som minst.

Kommentarer till specifika delar av remissen

Ansvar för flygplatser och flygtrafik

Östersunds kommun har tidigare uttalat sig positivt angående ett tydligare statligt ansvar för det svenska flygplatssystemet. Självklart anser kommunen, liksom tidigare utredningar, att Åre-Östersunds flygplats har en mycket viktig roll att fylla, både nu och i framtiden. Att denna flygplats även fortsättningsvis ska ingå i det statliga flygplatssystemet är odiskutabelt. Lika odiskutabelt är att trafiken till och från denna flygplats spelar en mycket viktig roll för både kommunens och länets utveckling. Den allra största delen av den trafik som bedrivs vid flygplatsen sker på kommersiella grunder. Men flygplatsen används också för den av staten upphandlade flygtrafiken mellan Östersund och Umeå. Det är denna typ av upphandlad trafik som den nu redovisade rapporten handlar om.

Flyglinjen Östersund – Umeå

Flyglinjen Östersund – Umeå inrättades efter ett riksdagsbeslut år 1993 i samband med att viss specialistsjukvård för boende i Jämtlands län flyttades från Akademiska sjukhuset i Uppsala till Universitetssjukhuset i Umeå.

Sjukresor mellan Östersund och Umeå med direktflyg ansågs då som nödvändigt för att patienterna från Jämtland skulle kunna ta sig till Umeå. Idag upphandlar Trafikverket denna trafik.

Det bör också påpekas att ett av de så kallade tillgänglighetskriterier som Trafikverket beslutat om, och använder sig av, handlar om tillgänglighet till region-/universitetssjukhus. God tillgänglighet anses finnas om man från varje kommun kan nå det regionsjukhus som man tillhör sju dagar i veckan med ankomst före 12:00 och avresa efter 16:00. Restiden från varje kommuncentrum till tillhörande regionsjukhus ska inte vara längre än tre timmar. Med acceptabel tillgänglighet avses att man från varje kommun kan nå det regionsjukhus som man tillhör fem dagar i veckan med ankomst före 12:00 samt med avresa efter 16:00. Restiden från varje kommuncentrum till tillhörande regionsjukhus ska inte vara längre än fyra timmar. Dagens direktflyg mellan Östersund och Umeå är en förutsättning för att en tillgänglighet på god eller acceptabel nivå ska kunna uppnås.

En tidigare resandeundersökning som Trafikverket genomfört år 2022, visar att bara 12 procent av de resande anger sjukvård som syftet med resan. Orsaken är med stor sannolikhet den trafik med den så kallade "Ambus" som Jämtlands läns landsting/Region Jämtland Härjedalen bedriver sedan mer än tio år tillbaka. Denna buss som kan ta fyra bårburna patienter (vilka inte kan transporteras med flyg) tar nämligen även upp till 12 sittande patienter. Patienter som sannolikt annars skulle ha rest med flyget.

Då endast 12 procent av resandet utgörs av sjukresor står det klart att merparten av resandet sker av andra skäl. Ett av dessa är den samverkan som sker mellan Östersunds sjukhus och Universitetssjukhuset i Umeå, både när det gäller läkarutbildning, forskning och personalsamverkan. När det gäller läkarutbildningen bör det påpekas att delar av den läkarutbildning som bedrivs vid Universitetssjukhuset i Umeå är förlagd till fyra andra orter, varav Östersund är en. I Östersund finns för detta ändamål tio lektorer placerade som är anställda av Universitetssjukhuset i Umeå. Dessa har behov av resor till Umeå för examinationer, viss utbildning etc. Det handlar om svårrekryterad arbetskraft där tidsaspekten för dessa resor har stor betydelse. Som redan nämnts sker också ett personalutbyte mellan de bägge sjukhusen. Bland annat reser regelmässigt specialister inom onkologi från Umeå till Östersund. Många läkare från Östersund reser också till Umeå för randutbildningar etc. Även för dessa personalgrupper har tidsaspekten stor betydelse när det gäller val av transportsätt.

Kontakterna mellan Östersund och Umeå utvecklas också inom helt andra verksamheter. Bland annat kan nämnas den nya regionindelningen av de statliga myndigheterna i Sverige och den nya civilförvarsindelningen. Indelningen innebär att de fyra nordligaste länen utgör ”norra” regionen. De stora gruv – och företagsinvesteringar som sker och planeras i både Norrbottens-, Västerbottens- och Jämtlands län ställer också krav på förbättrade kommunikationer mellan kusten och inlandet. Möjligheter till överdagenresor måste finnas mellan de nordligaste länen. I sammanhanget kan nämnas att en tågresor mellan Östersund och Umeå tar mellan 5,5 och 6 timmar.

Trafikverket har tidigare pekat på det relativt svaga resandeunderlaget på sträckan. Siffror från Åre-Östersunds flygplats ger dock vid handen att resandet är på kraftig uppgång. Under år 2022 var antalet resande på sträckan 3 611 medan det under både år 2023 och 2024 har varit cirka 5 000. Det bör också noteras att antalet resande under perioden januari - mars 2024 var 1 357 medan det motsvarande period detta år, 2025, var 1 513. Detta har inneburit att den så kallade ”kabinfaktorn” stigit kraftigt under senare tid. Under perioden januari – mars 2025 uppgick den till drygt 66 procent. Kabinfaktorn är beroende av två faktorer; antalet resenärer och antalet säten. Mindre flygplan med färre säten ger således högre ”kabinfaktor”.

Östersunds kommun har tidigare pekat på möjligheterna att under nästa avtalsperiod prova att trafikera sträckan Östersund – Umeå med elflyg.

Erfarenheterna från andra transportslag visar att offentliga upphandlingar har påskyndat utvecklingen av fordon för fossilfria förnybara bränslen. En utveckling av eldrivna flygplan är en viktig pusselbit för att nå klimatmålen. Att utnyttja offentliga upphandlingar för att påskynda denna utveckling är därför högst angeläget.

Sträckan Östersund – Umeå skulle vara en mycket lämplig sträcka för en sådan upphandling. Sträckan är relativt kort (fågelvägen cirka 350 km) och resandet är inte större än att små lätta flygplan kan användas. Det bör också noteras att Åre – Östersunds flygplats inom ramen för Interregprojektet ”Green Flyway” har förberetts för att kunna ta emot el-flyg. Laddinfrastruktur för små el-flygplan finns tillgänglig redan idag och planeringen är klar och effekt finns tillgänglig för att kunna ladda el-flygplan motsvarande 19-sättesflygplan.

En upphandling av el-flyg på denna sträcka bör dock vara ett statligt ansvar. Både när det gäller att möjliggöra en rimlig tillgänglighet enligt ovan och när det gäller att stimulera utvecklingen av miljömässigt bättre flygplan.

Utveckling av kommunens synpunkter på förslagen i rapporten

I rapporten anges tydligt hur dagens regelverk kring allmän trafikplikt och upphandlad trafik är uppbyggt. Av redovisningen framgår tydligt att Trafikverkets utredningsprocess, utöver bland annat en behovsanalys och bedömning av om

trafiken kan drivas kommersiellt, även måste tas hänsyn till om trafiken ryms inom Trafikverkets anslag för trafikavtal.

Vi har sett flera exempel på att trafik som borde komma till stånd utifrån genomförda behovsanalyser inte kommit till stånd på grund av att Trafikverket haft för små anslag för upphandlad trafik. Lösningen på denna brist kan inte vara att flytta över finansieringen till kommuner eller regioner. Det måste vara ett statligt ansvar att ge Trafikverket anslag som ger det möjlighet att upphandla den trafik som behövs. Kommunen ser en risk i att blotta vetskapen om att kommuner och regioner har en formell möjlighet att finansiera sådan trafik kommer att minska benägenheten från staten att ge Trafikverket de anslag som behövs för dessa ändamål.

För medborgarna/väljarna kommer det, med det förslagna systemet, att bli svårare att se vem som egentligen ansvarar för denna typ av trafik. Det behövs ingen större fantasi för att se hur de olika aktörerna kommer att skylla på varandra när medborgarna ställer krav på vettiga flygförbindelser.

I rapporten förs ingen diskussion om de ekonomiska möjligheterna för kommuner och regioner att utnyttja de möjligheter till finansiering och upphandling av flygtrafik som föreslås i rapporten. I rapporten poängteras det flera gånger att kommuner och regioner ska ta det fulla kostnadsansvaret för den eventuellt tillkommande trafiken. Trafikverket kan dock inte uppskatta kostnaderna för vare sig den eventuellt utökade eller tillkommande trafiken eller de administrativa kostnaderna som är förknippade med den. Östersunds kommun vill dock påminna om att flygtrafik är mycket dyrt och att både kommunens och regionens möjligheter att finansiera sådan är ytterst liten, för att inte säga obefintlig.

Istället för att ge kommuner och regioner en teoretisk möjlighet att finansiera flygtrafiken bör möjligheter skapas för en bättre dialog mellan staten och kommuner/regioner när det gäller underlag för beslut om allmän trafikplikt och statlig finansiering av upphandlad flygtrafik. De tillgänglighetskriterier som ligger till grund för statens beslut om upphandlad trafik behöver ofta kompletteras med regionala/lokala kunskaper. Kommunen ser fram mot en sådan dialog.

ÖSTERSUNDS KOMMUN

Kommunledningsförvaltningen

Yttrandet skickas till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet via e-post

- li.remissvar@regeringskansliet.se
- Kopia till: li.transport.remissvar@regeringskansliet.se